

importantă a Crucii este cea de mediere, ritualul funerar fiind bazat pe credința unei medieri între planul ceresc și cel pământesc (pp. 119-120), Crucea funerară fiind *semn al unui somn spre Înviere*. Această perspectivă diferă în contextul celor două spații sociale: cel rural și cel urban, în cel din urmă fiind vorba mai degrabă de *un contraritual funerar* (p. 122). „Este ca și când cimitirul urban nu mai este imaginea grijii pentru sufletul celui decedat, ci *imagine și ierarhizare pentru cei vii*” (p. 123).

Crucea în semne convenționale ale societății umane (pp. 125-141) este un fapt concret al receptării simbolului Crucii la nivelul mentalității generale a oamenilor, concretizat în diverse organizații: Organizația Internațională Crucea Roșie (pp. 128-135), Asociația Crucea Albastră (pp. 135-136), Asociația Crucea Albă (p. 136), Fundația Crucea Alb-Galbenă (p. 137), menționând și cazul farmaciilor – Crucea Verde (p. 137) –, al unor steaguri naționale și a Crucii „Sfântului Andrei” (p. 138) – vizibilă la trecerile de cale ferată. De asemenea, este adusă în discuție și *Crucea – semn distinctiv al ordinilor religioase militare (cavaleriești) apusene* (pp. 141-153), făcându-se apel la perioada cruciadelor – misiuni privite ca *pelerrinaje spre iertarea păcatelor* (p. 151) – și a ordinilor cavaleriești: Ordinul Ioaniților (pp. 144-146), Ordinul Cavalerilor Templieri (pp. 146-147), Ordinul Cavalerilor Teutoni (pp. 147-149), Ordinul Sfântului Mormânt (pp. 149-151).

Trecerea din planul mundanului în planul divin se face prin receptarea *Crucii ca poartă a eternității în timp* (pp. 155-168). Crucea nu este doar un semn material, obiect de cult sau stindard al identității creștine, ci este și un mod de viață, iar descoperirea ei ca atare înseamnă asceză, urmare a lui Hristos pe *Via Crucis*, și iubire, compasiune pentru celălalt. „Crucea este (...) întâlnirea culminantă a iubirii lui Dumnezeu față de om cu iubirea omului (prin Hristos) față de Dumnezeu” (p. 162).

Nu în ultimul rând, trebuie amintit și faptul că fiecare capitol este însoțit de un suport vizual, concludent pentru o mai bună înțelegere a exemplelor oferite în carte.

Prin consistența mesajului, dar și prin lejeritatea prezentării acestuia, cartea oferă o perspectivă clară asupra simbolismului crucii, Taina Crucii făcând parte din patrimoniul comun sau ecumenic al creștinătății. „*Simbol ecumenic al identității creștine, prin excelență, semnul crucii transcende jurisdicției bisericești sau viziuni unilaterale ale identității creștine, reușind să constituie, dincolo de timp sau loc, stindard al mărturisirii unei identități ce i-a legat și îi va lega întotdeauna pe creștini de Hristos*” (p. 157).

Nicolae-Toma Posa

Gina Luminița Scarlat, *Comentariul patristic în literatura răsăriteană greacă, secolele IV-XV. Hermeneutica Sfintei Liturghii*, Editura Arhiepiscopiei Dunării de Jos, Galați, 2016, 696 p.

Cartea semnată de Gina Luminița Scarlat este o dezvoltare a ultimului capitol din teza de doctoral susținută la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu, sub înțurarea arhid. Prof. Univ. Dr. HC Constantin Voicu, în anul 2007. Diferit tratat față de versiunea din teza de doctorat, capitolul a fost aprofundat din perspectiva metodei comparate, accentul căzând asupra analizei semnificațiilor variate ale formulelor și gesturilor din Sfânta și

Recenzii

Dumnezeiaca Liturghie consemnate de unsprezece autori patristici. Refacerea procesului de semantizare a actelor liturgice selectate de comentatori stă la baza acestei cercetări. Un element important îl constituie observația că semnificațiile spirituale ale slujitorilor, veșmintelor lor, vaselor și părților lăcașului de cult contribuie la construirea înțeleșurilor formulelor și gesturilor liturgice în contextele în care sunt relaționate de comentarii patristici. Excursurile istorice, patristice și canonic-juridice completează viziunile hermeneutice ale comentatorilor liturgici de limbă greacă. Abordarea comparată a comentariilor la Liturghia Darurilor Înainte Sfințite, prezentarea analitică a Sfintei Liturghii ca paradigmă a vieții duhovnicești și raportul semnificațiilor formulelor identice din Sfânta Liturghie și Cele Șapte Laude sunt capitole noi care deschid noi perspective de cercetare.

Deși tratează semantismul liturgic patristic comparat, cartea Ginei Luminița Scarlat este o cercetare patristică interdisciplinară care continuă prima tratare unitară a comentariilor bizantine la Sfânta Liturghie publicată de René Bornert la Paris, în anul 1966. Spre deosebire de cercetarea liturgistului francez, această lucrare este expresia efortului de a extrage din comentariile liturgice patristice etapele comentate și de a le compara semnificațiile. Concluziile la care a ajuns autoare în acest sens indică o deschidere a comentatorilor față de noi interpretări, care denotă o mobilitate spirituală și o gândire bogată cultivate în cadrul Sfintei Tradiții a Bisericii Creștine drept-măritoare. Este prezentă ideea de potențial hermeneutic al surselor teologice ale Bisericii care ar sta la baza comentariilor. Perspectivele de cercetare menționate în încheiere arată faptul că subiectul nu este epuizat, acesta putând fi îmbogățit și prin aprofundarea altor surse.

Pr. Prof. Univ. Dr. Aurel Pavel

Ana Smith Iltis și Mark J. Cherry (sub redacția), *La temelile bioeticii creștine. Eseuri critice asupra gândirii lui H. Tristram Engelhardt jr.*, Edit. Renașterea, Cluj-Napoca, 2011, 402 p., ISBN: 978-606-607-018-8.

O cu totul remarcabilă apariție editorială - și care justifică o recenzie oricât de tardivă - ne oferă colecția „Bioetica” a editurii Renașterea, colecție coordonată de pr. prof. univ. Ștefan Iloaie. Prezent în România începând cu 2005, profesorul Hugo/Herman Tristram Engelhardt jr., cel mai renumit bioetician ortodox, a devenit ulterior, alături de unii dintre colaboratorii săi apropiați, un participant interesat și relativ frecvent al unor manifestări teologice academice anuale, precum cele de la București, Alba-Iulia, Cluj-Napoca și Bistrița. Pe cât de remarcabilă personalitatea profesorului Engelhardt, pe atât de puțin cunoscută opera sa în țara noastră. Tocmai de aceea, inițiativa traducerii și publicării volumului de față, a cărui ediție originală (Ana Smith Iltis and Mark J. Cherry (eds.), *At the Roots of Christian Bioethics: Critical Essays on the Thought of H. Tristram Engelhardt, Jr.*, M & M Scrivener Press, 2010), aniversa un deceniu de la apariția uneia dintre lucrările sale principale, *The Foundations of Christian Bioethics* (2000, prescurtat *FCB*), reprezintă o contribuție importantă la facilitarea receptării operei sale în spațiul, teologic și nu numai, de limbă română, și se cuvine salutăată ca atare. Lucrarea cuprinde eseuri critice semnate de o serie de specialiști în filozofie morală, teologie morală, etică creștină, etică medicală,